

Terminy procesowe

W prawie karnym procesowym „termin” jest określeniem wieloznacznym, kodeks postępowania karnego nazwy tej używa w 3 różnych znaczeniach:

1. jest to synonim daty, konkretnego dnia, np. termin rozprawy (art. 353 § 1 k.p.k.);
2. jako okres, w jakim należy dokonać określonej czynności, np. termin na wniesienie apelacji (art. 445 § 1 k.p.k.);
3. jako czas, w jakim trwa określony stan wywołany decyzją procesową lub czynnością faktyczną, np. czas trwania śledztwa (art. 310 k.p.k.).

Na postępowanie karne rzutuje także termin o charakterze materialnoprawnym czyli termin przedawnienia. Chodzi tu o:

- przedawnienie karalności;
- przedawnienie roszczeń o odszkodowanie i zadośćuczynienie;
- przedawnienie prawa do ściągnięcia zasądzonych kosztów procesu.

Terminy procesowe dzielimy na dwie zasadnicze grupy:

1. terminy ustawowe – terminy, które są przewidziane w przepisach ustawy;
2. terminy ustanawiane przez organ procesowy – np. termin dostarczenia opinii przez biegłego (art. 194 pkt 3 k.p.k.).

Terminy ustawowo można podzielić na :

1. terminy stanowcze:
 - terminy zawite;
 - terminy prekluzyjne;
 - pozostałe terminy stanowcze;

2. terminy niestanowcze – określa się je również jako terminy porządkowe (terminy instrukcyjne).

Terminy stanowcze charakteryzują się tym, że ich przekroczenie powoduje bezskuteczność czynności (terminy zawite i prekluzyjne) albo inne skutki procesowe, np. prowadzenie rozprawy od początku - art. 411 § 2 k.p.k.

Do grupy terminów prekluzyjnych należy zaliczyć terminy o charakterze najbardziej kategorycznym, oznacza to, że niedopuszczalne jest dokonanie czynności po upływie tych terminów, a zatem podjęta czynność jest wtedy bezskuteczna. W celu ustalenia czy dany termin jest terminem prekluzyjnym należy dokonać jego wszechstronnej oceny, np. ocenić czy jest to termin ostateczny. Stwierdzenie prekluzyjnego charakteru terminu może również

nastąpić po dokonaniu swoistej eliminacji polegającej na ustaleniu czy dany termin jest terminem zawitym. Wynika to z faktu, że terminy zawite ma swoją definicję ustawową, zatem łatwiej jest stwierdzić, że termin ma charakter zawity niż to że jest prekluzyjny. Przykłady terminów prekluzyjnych można odnaleźć w art. 328 § 2, art. 524 § 3 k.p.k.

Termin zawity – jego definicję zawiera art. 122 §2 k.p.k.

Terminami zawitymi są terminy wnoszenia środków odwoławczych oraz inne terminy tak nazwane przez ustawę. Przez terminy wnoszenia środków zaskarżenia należy rozumieć terminy zastrzeżone dla wnoszenia nie tylko środków odwoławczych (apelacji i zażalenia), lecz także sprzeciwów, czy quasi-sprzeciwów.

W przeciwieństwie do terminu prekluzyjnego termin zawity odznacza się mniejszym stopniem kategoryczności, gdyż w określonych wypadkach może być przywrócony.

Przywrócenie terminu zawitego

Przywrócenie terminu jest możliwe jedynie w odniesieniu do terminów zawitych. Terminy zawite są bowiem nieprzekraczalne lecz przywracalne. To właśnie wyróżnia je od terminów prekluzyjnych, których przekroczenie wyłącza możliwość skutecznego dokonania czynności procesowej, której terminowi uchybiono (niezależnie od powodów, nawet jeśli były usprawiedliwione).

Istota przywrócenia terminu sprowadza się do tego, że stronie na nowo zostaje otwarta możliwość dokonania czynności w terminie.

Uchybiony termin może zostać przywrócony po spełnieniu kumulatywnie następujących warunków:

1. strona złoży pisemny wniosek o przywrócenie terminu zawitego, którego nie dotrzymała;
2. wniosek ten zostanie złożony w zawitym terminie 7 dni od daty ustania przeszkody;
3. we wniosku zostanie wykazane, że niedotrzymanie terminu zawitego nastąpiło z przyczyn od stron niezależnych;
4. dopełniona zostanie ta czynność, która miała być wykonana w terminie (art. 126 § 1 k.p.k.)

Ad 1 Przywrócenie terminu wymaga pisemnego wniosku zainteresowanej strony lub ewentualnie osoby niebędącej stroną. Przywrócenie terminu nigdy nie nastąpi z urzędu. Wniosek o przywrócenie terminu dopuszczalny jest jedynie na piśmie. Pismo to powinno odpowiadać wymogom formalnym każdego pisma

procesowego (art. 119 k.p.k.). Nie będzie zatem skuteczne ustne domaganie się przywrócenia terminu. Nie ma przeszkód aby wniosek o przywrócenie terminu dla oskarżonego w jego imieniu złożył także obrońca, który uchybił terminowi zawitemu ze swojej winy (postanowienie SN z 28 listopada 2018 r., V KZ 54/18, LEX nr 2586245).

Ad 2 Wniosek o przywrócenie terminu nie może być złożony w każdym czasie, lecz w zawitym terminie 7 dni od ustania przeszkody. W orzecznictwie podkreśla się, że samo zbadanie zasadności wniosku o przywrócenie terminu do dokonania wskazanej czynności procesowej musi być poprzedzone ustaleniem, iż wniosek ten został złożony z zachowaniem terminu zawitego określonego w art. 126 § 1 k.p.k., tj. przed upływem 7 dni od ustania przeszkody uniemożliwiającej jego zgłoszenie (postanowienie SN z 27 października 2014 r., V KZ 34/14, LEX nr 1523439).

Strona składająca wniosek o przywrócenie terminu powinna wykazać, że czyni to w okresie przed upływem 7 dni od ustania przeszkody do wykonania określonej czynności, a zatem powinna także wskazać od kiedy taka przeszkoda trwała i na czym ona polegała – jeżeli strona nie ujmie tego w treści wniosku powinna zostać zgodnie z art. 120 § 1 k.p.k. wezwana do usunięcia tego braku formalnego pod rygorem uznania jej pisma za bezskuteczne (postanowienie SN z 16 grudnia 2014 r., II KZ 42/14, LEX nr 1710312).

Jeżeli wniosek o przywrócenie terminu zawitego został złożony bez zachowania terminu o tym samym charakterze, przewidzianego dla jego wniesienia, powinien być on w drodze zarządzenia, o którym mowa w art. 93 § 2 k.p.k. uznany za bezskuteczny (postanowienie SN z 12 grudnia 2012 r., V KZ 80/12, LEX nr 1281347).

Termin, w którym należy złożyć wniosek o przywrócenie terminu zawitego został uznany przez ustawę jako termin zawity. Tym samym dopuszczalne jest przywrócenie terminu do złożenia wniosku o przywrócenie terminu zawitego (postanowienie SN z 16 grudnia 2014 r., V KZ 51/14, LEX nr 1565799).

Ad 3 Obowiązkiem strony jest wykazanie, że niedotrzymanie terminu zawitego nastąpiło z przyczyn od niej niezależnych. Wniosek o przywrócenie terminu powinien zatem zawierać stosowne uzasadnienie. Brak takiego uzasadnienia skutkować będzie odmową przywrócenia terminu. Strona w uzasadnieniu powinna powołać się na rzeczywiste powody, które wykluczyły możliwość dokonania czynności w terminie. Nie wymaga się udowodnienia przez stronę, że uchybienie terminowi nastąpiło z przyczyn od niej niezależnych, wystarczy jedynie ich uprawdopodobnienie (postanowienie SN z 18 kwietnia 1996r., V KKN 11/96, LEX nr 26321).

Za przyczyny niezależne od strony przyjmuje się tego rodzaju okoliczności, których strona nie mogła usunąć, aby dokonać wymaganej przez prawo czynności we właściwym czasie. Należy jednak podkreślić, że jeżeli przeszkoda zaistniała jedynie w pierwszych dniach biegu terminu, a tym samym stronie pozostałoby odpowiednio dużo czasu na dopełnienie czynności procesowej, to brak byłoby podstaw do złożenia wniosku o zaistnieniu przeszkody. Natomiast pojawienie się trudności uniemożliwiającej podjęcie czynności procesowej w ostatnich dniach stosownego terminu nie może być dyskwalifikowane z tego powodu, że hipotetycznie strona mogła podjąć działania przed zaistnieniem utrudnień. Zakreślenie stronie procesowej przez ustawę terminu do dokonania czynności procesowej oznacza, że strona do której to się odnosi, ma do dyspozycji cały tak oznaczony termin. Podjęcie czynności ostatniego dnia terminu nie można traktować jako zawinionego działania strony (postanowienie SA w Katowicach z 16 czerwca 2010 r., II AKz 360/10, LEX nr 663682).

Za przyczyny od strony niezależne można przyjąć:

- zaniechanie obrońcy, nie ma przy tym znaczenia czy było to zaniedbanie czy celowe działanie ze strony obrońcy (postanowienie SN z 28 listopada 2018 r., V KZ 54/18, LEX nr 2586245);
- niedotrzymanie terminu zawitego z uwagi na brak lub mylne pouczenie strony (postanowienie SN z 14 grudnia 2017 r., III KZ 56/17, LEX nr 2427121);
- niewystarczające pouczenie o przysługującym stronie prawie, terminie lub sposobie wniesienia środka zaskarżenia, np. jeżeli nie zostało dostosowane do poziomu intelektualnego strony samodzielnie działającej w procesie karnym (postanowienie SN z 25 lutego 2009 r., I KZP 36/08, LEX nr 486174);
- mylne poinformowanie skazanego o treści wyroku przez jego obrońcę (postanowienie SN z 15 lutego 2017 r., V KZ 64/16, LEX nr 2209129).
- chorobę, klęskę żywiołową, wypadek komunikacyjny.

Nie uznano natomiast za przyczyny od strony niezależne (m.in.):

- błędnego zrozumienia lub niezrozumienia przez stronę pouczenia (choćby wynikającego ze zdenerwowania), gdy została ona pouczona o trybie i terminie zaskarżenia orzeczenia, w razie wątpliwości w tym zakresie strona powinna się bowiem zwrócić o powtórzenie pouczenia i upewnić się czy właściwie je zrozumiała (postanowienie SN z 26 września 2011 r., KZ 33/11, LEX nr 960535);
- złego samopoczucia wynikającego ze świadomości prawomocnego skazania (postanowienie SN z 16 grudnia 2010 r., IV KZ75/10, LEX nr 843933);

- stresu związanego z prowadzonym postępowaniem karnym (postanowienie SN z 1 czerwca 2010 r., IV KZ 32/10, LEX nr 843887);
- błędnego przekonania strony, że do biegu terminu nie wlicza się dni wolnych od pracy oraz, że termin obejmuje tylko dni robocze (postanowienie SN z 6 października 2011 r., III KZ 60/11, LEX nr1044042);
- jednodniowego uchybienia terminowi zawitemu (postanowienie SN z 29 stycznia 2013 r., V KZ 92/12, LEX nr 1277835);
- przekonania skazanego, że sobota nie jest dniem ustawowo wolnym od pracy, gdy został on prawidłowo pouczoney (postanowienie SN z 28 grudnia 2012 r., IV KZ 77/12, LEX nr 1232303);
- przeprowadzki strony w trakcie biegu terminu (postanowienie SN z 29 lipca 2010 r., III KZ 53/10, LEX nr 1663667);

AD 4 Wraz ze złożeniem wniosku o przywrócenie terminu zawitego dokonać należy czynności procesowej, która miała zostać wykonana w terminie.

W razie zgłoszenia wniosku o przywrócenie terminu zawitego bez dopełnienia jednocześnie czynności, która miała być w tym terminie wykonana, stosuje się przepis art. 120 k.p.k. należy zatem wezwać stronę do uzupełnienia tego braku.

Decyzja w kwestii przywrócenia terminu i jej konsekwencje

W kwestii przywrócenia terminu orzeka organ, przed którym należało dokonać czynności. Następuje to w drodze postanowienia – art. 126 § 2 k.p.k. Rozstrzygnięcie w przedmiocie przywrócenia terminu zawitego następuje postanowieniem, organem władnym zaś do dokonania tej czynności jest organ, przed którym należało dokonać czynności. Z uwagi na formę, jaką ma przyjąć decyzja w przedmiocie przywrócenia terminu, należy uznać, iż w postępowaniu sądowym będzie to zawsze sąd, a nie prezes sądu, a orzekanie następuje na posiedzeniu, w składzie wynikającym z treści art. 30 k.p.k.

Zasadniczym skutkiem przywrócenia terminu jest, co wynika wprost z przepisu art. 126 § 1 k.p.k., uznanie, że czynność dokonana po upływie terminu (wraz z wnioskiem o przywrócenie terminu) wywołuje skutek tożsamy ze skutkiem, jaki wywołałaby ta czynność dokonana w terminie zawitym.

Zaskarżeniu podlega tylko decyzja o odmowie przywrócenia terminu art. 126 § 3 k.p.k., ale już nie postanowienie o przywróceniu terminu. Środek odwoławczy nie przysługuje natomiast na odmowę przywrócenia terminu do wniesienia kasacji – art. 528 § 1 pkt 3 k.p.k.

Zasady obliczania terminów

Sposoby obliczania terminów zostały określone w art. 123 k.p.k. i 124 k.p.k.

Podstawowe reguły związane z obliczaniem terminów:

1. do biegu terminu nie wlicza się dnia, od którego liczy się dany termin – art. 123 § 1 k.p.k.

Termin zatem zaczyna zawsze biec od dnia następnego po dniu, od którego liczy się dany termin, np.

- dzień po dniu ogłoszenia orzeczenia - art. 422 § 1 k.p.k.
- dzień po dniu doręczenia orzeczenia – art. 422 § 2a k.p.k.
- dzień po dniu, w którym do sądu wpłynął wniosek o sporządzenie uzasadnienia – art. 423 § 1 k.p.k.
- dzień po dniu wydania orzeczenia – art. 114 § 3 k.p.k.

Reguła ta dotyczy wszystkich rodzajów terminów!

Reguła to dotyczy również terminów określonych w tygodniach, miesiącach, latach (art. 123 § 2 k.p.k.).

Wątpliwości budzi jednak zagadnienie obliczania miesięcznego terminu do wniesienia subsydiarnego aktu oskarżenia określonego w art. 55 § 1 k.p.k. Rozbieżnie jest tutaj interpretowana kwestia stosowania do wskazanego terminu regulacji art. 123 § 1 k.p.k., zakładającej, że do biegu terminu nie wlicza się dnia, od którego liczy się dany termin. W orzecznictwie Sądu Najwyższego przyjmuje się rozbieżne podejście.

Otóż zgodnie z postanowieniem SN z dnia 27 sierpnia 2015 r. (III KK 238/15, Legalis nr 1337873) reguła, zgodnie z którą do biegu terminu nie wlicza się dnia, od którego liczy się dany termin znajduje odniesienia także do obliczania terminów liczonych w miesiącach – takie stanowisko prezentowane jest także przez Panią Profesor na wykładzie. Oznacza to, że jeżeli pokrzywdzony otrzymał w dniu 11 kwietnia 2020 r. zawiadomienie o postanowieniu prokuratora nadzrędnego o umorzeniu postępowania przygotowawczego, powinien on wnieść do sądu sporządzony i podpisany przez adwokata lub radcę prawnego subsydiarny akt oskarżenia najpóźniej w dniu 12 maja 2020 r.

Inne podejście do tej kwestii pozwala przyjąć, że gdy pokrzywdzonemu zawiadomienie doręczono w dniu 2 stycznia danego roku, to termin miesiąca na wniesienie aktu oskarżenia mija w dniu 2 lutego tegoż roku (wyrok SN z 29 lipca 2015 r., II KK 98/15, LEX nr 1767068).

Art. 123 § 1 k.p.k. nie stanowi nic o punkcie, od którego należy liczyć termin, lecz wskazuje zasadę obliczania samego biegu terminu. Początek biegu terminu (ten punkt) określa bowiem dana czynność, od której skutecznego dokonania należy ten termin liczyć, co nie oznacza że z tym momentem termin ten zaczyna już bieg. Moment, w którym termin zaczyna bieg wskazuje właśnie art. 123 § 1 k.p.k. jako dzień następny. Początek terminu regulują przepisy szczególne, np.

- początek biegu terminu do wniesienia wniosku o sporządzenie na piśmie i doręczenie uzasadnienia jest ogłoszenie wyroku;

- początkiem biegu terminu do wniesienia subsydiarnego aktu oskarżenia jest data doręczenia zawiadomienia pokrzywdzonemu.

W odniesieniu do tego punktu na osi czasu ustala się teraz sam bieg terminu, który rozpoczyna się z dniem następnym. Owego dnia (punktu na osi czasu) do samego biegu terminu nie wlicza się – art. 123 § 1 k.p.k.

Natomiast przepis art. 123 § 2 k.p.k. w odniesieniu do terminów oznaczonych w tygodniach, miesiącach, latach określa jedynie jak należy ustalić koniec tego rodzaju terminu. Przepis ten przyjmuje zasadę, że koniec terminu oznaczonego w tygodniach, miesiącach lub latach przypada na ten dzień tygodnia lub miesiąca, który odpowiada początkowi terminu.

Należy podkreślić, że termin nie ulega wydłużeniu, jeżeli w trakcie jego biegu wypada dzień wolny od pracy (postanowienie SN z 12 sierpnia 2010 r., IV KZ 43/10, LEX nr 843899).

2. Koniec terminu oznaczonego w tygodniach, miesiącach i latach przypada na ten dzień tygodnia, lub miesiąca, który odpowiada początkowi terminu, jeżeli w danym dniu miesiąca nie ma takiego dnia, koniec terminu przyda na ostatni dzień tego miesiąca – art. 123 § 2 k.p.k.

Należy podkreślić, że przyjęte przez ustawodawcę reguły obliczania terminów skutkować mogą tym, że termin miesięczny nie zawsze będzie miał 30 dni, tak jak rok nie zawsze będzie miał stałą liczbę dni – należy o tym pamiętać przy obliczaniu poszczególnych terminów, gdyż ustawodawca przewidział zarówno termin miesięczny – art. 55 § 1 k.p.k., jak termin 30 dniowy – art. 524 § 1 k.p.k.

3. Gdy koniec terminu przypada na dzień ustawowo uznany za dzień wolny od pracy, czynność można wykonać następnego dnia – art. 123 § 3 k.p.k.

Dni ustawowo wolne od pracy:

- 1 stycznia - Nowy Rok,
- 6 stycznia - Święto Trzech Króli

- pierwszy dzień Wielkiej Nocy,
- drugi dzień Wielkiej Nocy,
- 1 maja - Święto Państwowe,
- 3 maja - Święto Narodowe Trzeciego Maja,
- pierwszy dzień Zielonych Świątek,
- dzień Bożego Ciała,
- 15 sierpnia - Wniebowzięcie Najświętszej Maryi Panny,
- 1 listopada - Wszystkich Świętych,
- 11 listopada - Narodowe Święto Niepodległości,
- 25 grudnia - pierwszy dzień Bożego Narodzenia,
- 26 grudnia - drugi dzień Bożego Narodzenia,
- wszystkie niedziele.

Jeżeli bieg terminu upływa w któryś z powyższych dni, następuje „ustawowe wydłużenie terminu”, gdyż czynność może być skutecznie wykonana dnia następnego. Z powyższego wykazu wynika, że do dni uznanych przez ustawę za wolne od pracy nie należą soboty. Jednak po wejściu w życie nowego brzmienia art. 123 § 3 k.p.k. (po 19 lipca 2019 r.) gdy bieg terminu upływa w sobotę, czynność może zostać skutecznie dokonana dnia następnego. W takiej sytuacji skoro niedziela jest dniem ustawowo wolnym od pracy – czynność ta powinna zostać dokonana w poniedziałek.

Jeżeli koniec terminu przypada na pierwszy z kilku ustawowo wolnych od pracy dni, jak np. przy Wielkanocy czy Bożym Narodzeniu – wówczas przez określenie „w dniu następnym” należy rozumieć dzień następny po dniu lub dniach ustawowo wolnych od pracy, gdy przypadają one kolejno po sobie, a więc pierwszy dzień niebędący dniem wolnym od pracy, jaki po nich następuje.

Jeżeli dany termin odnosi się do jakiegoś określonego momentu procesowego, np. rozpoczęcia przewodu sądowego – to termin ten upływa z nadejściem tego momentu.

Terminy „bezzwłocznie” lub „niezwłocznie” oznaczają, że czynność procesowa powinna być wykonana możliwie najszybciej w danych okolicznościach, bez zbędnej, nieuzasadnionej zwłoki.

Literatura:

1. D. Świecki (red.), Meritum. Postępowanie karne, Warszawa 2019.
2. J. Zagrodnik (red.), Proces karny, Warszawa 2019.
3. D. Świecki (red.), Kodeks postępowania karnego. Komentarz aktualizowany, LEX/el. 2019.

